
РУКА

Ще й досі здається їй: ось-ось рипнуть двері, й, тихо ступаючи кімнатою, батько пройде до свого столика, заслонить фіранкою вікно й увімкнувши на столі лампу, почне розкладати пасьянс. Для нього це був своєрідний ритуал. Ніколи не сидів за цим заняттям – карти клав стоячи, весь у них, забуваючи про цигарку, що диміла, осипаючись попелом поряд, на попільничці. Розклавши, опирався долонями на стіл, хилився над картами – щось зчитував з їх розкладу. Здебільшого втішне, бо задоволено потирав руки, повторюючи впівголос: “Досконало!.. Досконало!..”

Колись, ще малою, любила приглядатися до тих карт і до батькових рук, що так ними вправно орудували, надто коли перетасовував колоду. Карти аж мигтіли в руках і з тихим шурхотом складались у рівенький стосик. А батько наче й забував, що в руках у нього карти – думками був десь далеко, настроювався на гру, снував щось своє, приховане. Карти ж мали підтвердити або заперечити задумане. Потім, коли подорослішала, уже не заважала батькові – знала, що ввечері він бодай годинку хоче побути наодинці з картами.

А ще – із зорями: не було вечора, щоб не вийшов якщо не постояти, то хоча б глянути на всіяне зірками небо. Щось і вони

йому говорили – кимось розкладені на темному склепінні, мерехтливими цятками обрисовані сузір'я. Бачив їх із різних, куди доля закидала, континентів: Європа, Австралія, тепер – Америка. І були вони, ті сузір'я, наче по-різному розкладений пасьянс...

Не підходила до столика, хоч батько ні словом, ані поглядом не натякнув їй, що воліє у ту вечірню годинку побути на самоті з картами. Яюсь сама розуміла, що йому неприємно, коли збоку інший хтось дивиться на розкладені карти, наче б міг ще хтось, крім нього, збагнути, що вони ворожать йому. Ніколи й до рук їх не брала. Один раз лише, у дитинстві, спробувала перетасувати їх, як батько, та нічого не вийшло – порозсипала. І тільки тепер, коли батька не стало, мовби вперше побачила стосик стареньких, геть уже потертих пасьянсових карт. Уперше й відчула, що на кожній з тих карт – дотик батькових рук, його допитливий погляд, якась його найпотаємніша думка. Все це триває у тому стосику, але ніхто вже й ніколи не відчитає жодної з прихованих там батькових думок. Ніколи вже не ляжуть ті карти на стіл саме в таких, як колись, комбінаціях. Ніколи. А втім...

Навіть перед тим, як мав лягти до лікарні, став ще ввечері за свій столик, щоб розкласти пасьянс. Як завжди; тільки нижче хилився над столиком, частіше опирався на нього долонями. Так само диміла, осипаючись попелом, забута цигарка. Знову ті руки були зайняті своїм – перетасовували карти. Однак того разу ретельніше і значно довше, ніж зазвичай: чи задум ще не визрів, чи, може, у той вечір ніяк не наважувався розкласти карти. Врешті, розклав. Один раз. Потім ще раз повторив усе спочатку. Мовчки постояв над ними. Пригнувся над столиком ще нижче. Мовби якийсь тягар навалився раптово на плечі. Вже не потирав рук, як це робив, бувало, вдоволений своєю розмовою з картами. Навпаки – заклав руки за спину, наче для того, щоб не бачити їх, і почав ходити взад і вперед по кімнаті, зблискуючи скельцями окулярів, нервово покахикуючи.

І тут вона внутрішньо здригнулася від раптового спогаду. Та це, власне, й не був спогад, бо й не намагалася нічого пригадувати, просто побачила батька, що так само ходив по кімнаті з кута в кут, так само поблискував скельцями окулярів і нервово покахикував, – тільки набагато молодшим, бо було це десятки років тому, ще на рідній землі, перед тим, як мали рушити у

далекий заокеанський край. Навіть тоді батько ще розклав пасьянс. Два віддалені в часі й просторі образи миттєво зустрілись у її свідомості, а зустрівшись, розкрили їй таємницю карт: вони не обіцяли батькові поворотної дороги – ні тоді, перед від'їздом, ані тепер, коли вибирався до лікарні.

Та все ж їй і досі здається: ось-ось рипнуть двері і, як завжди об тій вечірній годині, батько стане за свій столик, щоб розкласти пасьянс. Вона сидить на канапі, де щовечора сідала колись мама, і вичікує. Таки справді вичікує, хоч і не вірить у чудо: хіба що уві сні знову може побачити батька, що хилиться над столиком, виворожуючи на картах свою долю. Але й уві сні він не появляється. Чи турбувати не хоче, а чи все ще тримає на серці образу. Але – Бог свідок – вона не хотіла вразити його. Не хотіла. Все це рука, ось ця її рука...

Так ось у той вечір, зібравши зі стола карти і склавши їх стосиком, вимкнувши лампу, батько, заглиблений у щось своє, довго ходив покоем. Потім сів побіч неї. Не знає, про що думав батько, а от власні думки запам'яталися. Радше видіння, а не думки.

У кімнаті було напівтемно: лампа світилася тільки в передпокої, і її світло проникало через засклені матовою шибкою двері. У смугі того світла, наче вимальований теплими барвами, вирізьблювався високий флякон на столі; у ньому – пучок давно засохлого пшеничного колосся та декілька голівок довгостеблого маку. Незчулась, як побачила стежку, що губилася у хвилях пшеничного поля. Вдихнула напоєне запахами переджнив'я повітря рідної землі. Ступила на ту стежку – і, широко розклавши руки, попливла, як у далекій своїй молодості, у розколикхане духмяне море. Важкий пшеничний колос пружно лягав під руки, лоскотав долоні. Час од часу занурювалась у те море з головою. І тоді бігли їй назустріч розсіяні у ньому багряні цятки маків, змигували зірчаті блавати, колихнувшись, мов на привітання, появлялись і зникали у пшеничному половінні фіолетові дзвоники. Випірнувши, знову ловила руками тугу хвилю, пливла ген, де на півнеба вже розпалахкотівся червневий захід.

Легкий доторк до руки перервав те видіння. Мимовільно, ще й не усвідомивши, що то за дотик, забрала руку. А забравши, одразу зрозуміла: це батько, що сидів поруч, легенько поклав їй

на руку свою долоню. І як тільки вона забрала руку, він наче змішався, кілька разів кахикнув, поспіхом підвівся з канапи і вийшов на ганок. Не пішла за ним. Боялася зрушитися з місця. Довго ще сиділа, затамувавши подих, не підводячись, не міняючи положення, хоча твердо знала: батько того вечора вже не сяде побіч неї. Та навіть коли б сів, то нізащо не поклав би вдруге свою долоню їй на руку.

І все-таки не в той вечір, а лиш потім, коли батька не стало, вона усвідомила всю трагічну неповторність тієї миті. Та водночас саме вона, ця мить, допомогла їй прозріти. Таки велика правда в тому, що шлях до пізнання має пролягти через страждання. Бо якби не той вечір, не той момент – порух часу, що збігся з мимовільним порухом її руки, – то, певно, й не розуміла б такою мірою свого батька, не пробувала б пізнати його дивну, тонку душу. Адже тільки тепер задумалася над тим, скільки глибоко прихованої любови й ласки було в його ставленні до неї, своєї доні. Не пам'ятає, щоб колись її пестив. Ніколи не тулив її до себе, як то інші роблять, називаючи чудернацькими здрібнілими йменами. Видно, боявся зайвим словом чи рухом потурбувати ту незвичайну атмосферу ніжності, а водночас і поваги, якою незмінно огортав її. Добре їй було, тому й не помічала тієї душевної еманції, що спливала на неї від батька, як не зауважуємо, вільно його вдихаючи, самого повітря.

Пригадує лишень, десь на самих початках, темряву, у якій тремтіла, прокинувшись іноді серед ночі. Якийсь час лежала, клубком скрутившись під ковдрою. Потім не втримувалась – голосно схлипувала. І тут же в протилежному куті кімнати чутно було коротке черкання. Розганяючи пітьму, спалахував сірник. За хвилину батько вже хилився над ліжечком із свічкою у руці. Свічка була вставлена у порцеляновий синього кольору свічник, по якому спливав, застигаючи горбкуватим струмочком, білий віск. Ніщо так чітко не запам'яталося, протривавши десятки років, як та простягнута над ліжечком рука, синій з тонким спіральним візерунком свічник, таке ж сине у своїй основі хитке полум'я свічки, що віддзеркалювалось у скельцях батькових окулярів. Батько клав свічник поряд на стільчик, сам присідав коло ліжечка. Подавав руку. Засинала, міцно тримаючи в долоні батьків палець.

Хтозна, може, саме того вечора, засмутившись недоброю картою, батько шукав тепер підтримки в неї, як і вона у дитинстві, лякаючись темряви, тяглася до батькової руки? Про що думав він у той момент, коли вона, замріявшись, пливла в золотавій пшеничній повені? Напевно, і нею журився, бо знав, що, відходячи, залишає її, хоч не без майна, та все ж не на рідній землі... Скільки болю, скільки ніжності мусив вкласти у той легкий доторк! Як повинен був пересилювати себе, аби зважитись на такий невластивий для нього вияв ласки!.. Може, усе життя чекав тієї миті, коли міг дозволити собі на ту ласку?..

Чому ж забрала в той момент свою руку?.. Знає, що ніколи не відповісти їй на це невідступне, настирливе питання. І все ж не перестає себе запитувати: ану ж, коли не відповідь, то хоч оправдання якесь знайде для себе? Може, забрала свою руку з-під батькової долоні саме тому, що не звикла була до такої ласки? Але чи такі вже різні, несумісні речі: ласка душевна – і та, що в легкому доторку руки? Чи така вже прірва між ними?...

Тільки одного певного висновку доходить, раз у раз повертаючись думкою до тієї хвилини, коли востаннє сиділа поруч із батьком: ніщо не минає безслідно на цьому світі, і за все, скоріше чи пізніше, повинна сторицею заплатити людина. За все, навіть за мимовільний, неусвідомлений порух руки.

1991 р.